

Studentų informacinę elgseną motyvuojantys veiksniai

Erika Janiūnienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros docentė
Vilnius University, Faculty of Communication,
Information and Communication Department, Assoc. Prof.
Saulėtekio al. 9, LT-01513 Vilnius
Tel. + 370 5 236 6119
El. paštas: erika.janiuniene@kf.vu.lt

Žinių visuomenės keliami iššūkiai – nuolatinis žinių gilinimas, gebėjimas jas pritaikyti konkrečioje situacijoje, kelia naujus reikalavimus mokymo(si) procesui, kurio metu besimokantis asmuo (studentas) turi ne tik pasyviu būdu gauti informaciją, bet ir lavinti gebėjimus spręsti realias problemas individualiai ieškant informacijos. Savarankiškos studijos įvairiuose šaltiniuose ieškant atsakymų į probleminius klausimus suteikia mokymosi procesui prasmingumo ir naudingumo. Orientacija į savarankišką mokymąsi pagrįsta aktyvia informacijos ieška, kokybiškos informacijos apdorojimu bei gebėjimu ją pritaikyti sprendžiant užduotį. Neabejotina, kad informacinė elgsena tampa mokymosi proceso dalimi, kai identifikuojamos turimos žinios ir rasta informacija užpildomos žinių spragos.

Siekiant aktyvinti studentų informacinę elgseną, kuri padeda gilinti dalykines žinias, aktyviai ieškant, apdorojant ir interpretuojant informaciją, ir tas žinias integruoti į jau esamą žinojimą, svarbu identifikuoti esminius informacinę elgseną motyvuojančius elementus.

Šio mokslinio straipsnio tikslas – mokslinės literatūros analizės metodu nustatyti veiksnius, darančius įtaką studentų informacinei elgsenai. Straipsnyje kompleksiskai derinami aprašomieji ir analitiniai sociologinių tyrimų metodai. Teoriniai nagrinėjamos problemos aspektai deklaruoti naudojant kritinio mąstymo principus, mokslinės argumentacijos metodus.

Pagrindiniai žodžiai: informacinė elgsena, informacinės elgsenos modeliai, studentų informacinė elgsena, informacinės elgsenos motyvavimas, bendradarbiaujanti informacinė elgsena.

Informacinės elgsenos apibrėžtys

Mokslo erdvėje vartojama informacinės elgsenos samprata formavosi kelis dešimtmečius. Vystantis informacijos paieškos teorijoms kito mokslinių tyrinėjimų problematika – nuo informacijos paieškos sistemos funkcionalumo mokslinių tyrimų pradėti integralūs informacinės elgsenos tyrinėjimai, kurių pagrindinis analizės objektas yra individas, jo informacinės elgsenos

ypatumai ir vartotojo informacinės elgsenos socialinis kontekstas. Visi iki šiol atlikti šios srities moksliniai tyrimai grupuojami pagal du požymius: tyrimų objektą (sistema, vartotojas) ir tyrimų mastą (integruoti tyrimai, į užduotį orientuoti tyrimai). Kiekviena mokslinių tyrimų kryptis telkiasi į skirtingas mokslines problemas ir praktinio pritaikomumo klausimus: į sistemą orientuoti tyrimai nagrinėja informacijos sklaidą socialinėje sistemoje, siekiant atsakyti į klau-

simą, kaip pagerinti informacijos prieigą ir jos perdavimą; į vartotoją orientuoti tyrimai analizuoja vartotojo informacinę elgseną pažintiniu lygiu; į užduotį orientuoti tyrimai nagrinėja informacijos šaltinių panaudojimo efektyvumą; integruoti tyrimai apima vartotojo informacinės elgsenos procesinį ir individualų požiūrį. Informacinės elgsenos modelių įvairovė (C. C. Kuhlthau, T. Wilson, P. Ingwersen, K. Byström ir K. Järvelin, D. Ellis ir kt.) išplėtė informacijos paieškos kaip proceso interpretacijas ir atskleidė šio proceso daugiasluoksniškumą. Informacinės elgsenos tyrimuose susiklostė kelios informacijos paieškos sampratos, kuriose vartotojo informacijos paieškos procesas kategorizuojamas į kelis lygius: į informacijos paieškos, informacijos ieškos ir informacinės elgsenos. *Informacijos ieška* yra suvokiama kaip procesas, apimantis informacijos paiešką, jos išsigijimą ir informacijos naudojimą tikslui pasiekti (Dervin & Nilan, 1986; Vakkari, 1999; Wilson, 1981). *Informacijos paieška*, anot P. Vakkari (1999), – tai informacijos paieškos sistemos naudojimas tikslingai informacijai išgyti. *Informacinė elgsena* suprantama kaip procesas, kurio metu vartotojas suvokia savo probleminę užduotį, identifikuoja informacijos poreikius, išskiria relevantumo kriterijus ir suvokia informacijos naudojimo erdvę (Ingwersen ir Jarvelin, 2004; Wilson, 1999). Apibendrinant galima teigti, kad informacinė elgsena – tai kontekstas, kuriame vyksta informacijos paieška ir informacijos ieška.

Informacinės elgsenos modelių analizė

Apžvelgiant informacinės elgsenos mokslinius tyrinėjimus, galima išskirti pagrindinius modelius, kuriuose iliustruojami

informacinei elgsenai įtaką darantys veiksniai.

B. Dervin ir M. Nilan (1986) tyrinėdami informacinę elgseną pateikė naują požiūrį į informacijos poreikius ir informacijos iešką. Naujoje mokslininkų paradigmoje informacijos ieška konstruojama kaip įprasminimo procesas, kuris analizuojamas ir įvertinamas iš veikėjo (B. Dervin informacijos vartotoją vadina veikėju) žiūros taško. Šių autorių pateikta *metateorija*, t. y. *įprasminimo teorija*, teigia, kad informacinė elgsena – tai individo judėjimas laike nuo esamos situacijos, kuri parodo esamą žinių (kognityvinę) būseną, iki siekiamo rezultato įgyvendinimo. Atotrūkis tarp šių dviejų kognityvinių būsenų įveikiamas vykdant informacijos iešką. Šioje informacinės elgsenos sampratoje pateikiamas visuminis požiūris, kurio esminiai elementai – *situacijos* (t. y. *užduoties ir problemos kontekstas*) bei *vidinės (kognityvinės) individo savybės*.

T. Wilsono (1997, 1999) informacinės elgsenos procesiniame modelyje pagrindiniai elementai suskirstyti į tris grupes: informacijos poreikių atsiradimo kontekstas; mechanizmai, darantys įtaką informacijos ieškai (stresas / rizika); ir informacijos ieškos būdai: pasyvi informacijos ieška ir aktyvi informacijos ieška. T. Wilsono informacinės elgsenos modelyje nurodomi ir kintamieji: asmeninės kliūtys (emocinės, demografinės, išsilavinimo); socialinės ir aplinkos kliūtys, pavyzdžiui, šaltinių prieinamumas, ekonominė situacija. Autoriaus teigimu, informacijos poreikiai – tai esminė informacijos ieškos motyvacija, kuri priklauso *nuo individo savijautos socialiniame gyvenime*.

C. C. Kuhlthau (1991, 1993) vykdytuose tęstiniuose empiriniuose tyrimuose

pagrindinis tyrimų objektas – studentų informacinė elgsena. Informacinės elgsenos modelyje pateikiamas individo informacijos paieškos procesas analizuojant informacijos vartotojo mintis, veiksmus ir jausmus. Visas ieškos procesas yra skirstomas į šias problemines sritis: poreikių atsiradimas, pagrindinės temos identifikavimas, pagrindinę temą atitinkančios informacijos analizavimas, galutinis poreikių nusakymas, informacijos ieška, rastos informacijos analizė. Pagrindinis šio modelio teiginys tas, kad informacijos ieškos pradžioje vartotojo *abejojimas* ir sumišimas užduoties atžvilgiu pamažu nyksta aiškėjant ieškos tikslui ir pereinant į konkrečios užklauskos formulavimą. Modelis atskleidžia, kad nuo *užduoties sudėtingumo priklauso* individo informacijos ieška. C.C. Kuhlthau teigimu, informacinė elgsena – tai fizinė veikla, apimanti pažintinę ir emocinę individo patirtį ir nukreipta į problemos sprendimą.

K. Byström ir K. Järvelin (1995) į užduotį orientuotame modelyje parodo, kad informacijos ieška – tai problemos sprendimo procesas, kuris susideda iš informacijos poreikių analizės, ieškos veiksmų numatymo, jų įvykdymo bei gautų rezultatų įvertinimo. Šis modelis ne tik pagrindžia užduoties sudėtingumo ir informacijos ieškos ryšį, bet ir akcentuoja sisteminių ryšių tarp užduoties kompleksškumo, informacijos tipų ir informacijos šaltinių: kuo užduotis kompleksiškesnė, tuo daugiau įvairialypės informacijos jai reikia atlikti. P. Vakkari (1999) teigia, kad užduoties kompleksškumas nulemia informacijos vartotojo paieškos kanalų, strategijos ir relevantumo kriterijų pasirinkimą. A. Spink ir kt. (2007) nuomone, informacijos ieška yra sėkminga, kai informacijos vartotojas

informacijos ieškos metu gilinasi į informacinės problemos suvokimą ir tokiu būdu keičiasi jo relevantumo suvoktis, kuri daro įtaką paieškos rezultatų tikslumui. Informacijos ieška yra sėkminga, kai ieškos metu naudojama daugiaaspektė paieška.

Remiantis mokslininkų atliktais tyrimais bei jų konstruojamais informacinės elgsenos modeliais, galima teigti, kad informacinė elgsena – tai dinaminis procesas, kuris apima individo kognityvinę ir emocinę elgseną, bei turi ryšį su socialine aplinka; informacinė elgsena priklauso nuo užduoties kompleksškumo bei individo požiūrio į informaciją.

Studentų informacinės elgsenos veiksniai

T. Saracevič (1996) stratifikuotame informacinės elgsenos modelyje veiksniai, darantys įtaką vartotojo informacinei elgsenai, grupuojami į tris dimensijas: kognityvinę – individo žinių būseną informacijos ieškos procese bei situacijos suvokimą; *situacinę* – užduoties ir problemos suvokimą, ir *emocinę* – apimančią informacijos vartotojo motyvaciją informacijos ieškos procese. Šių išskirtų dimensijų pagrindu ir bus analizuojama studentų informacinė elgsena.

Remiantis atliktais moksliniais tyrimais galima išskirti esminius elementus, veikiančius studentų informacinę elgseną studijų procese. Eeva-Liisa Eskola (1998) tyrinédama medicinos fakulteto studentus nustatė, kad egzistuoja *ryšys tarp mokymosi metodų ir informacinės elgsenos*. Mokymo metodai, orientuoti į probleminį mokymą(si), turi įtakos studentų informaciniams poreikiams, informacijos ieškai ir jos naudojimui. Probleminis mokymas(is) kaip šiuolaikiška mokymosi forma skatina

studentus *savarankiškai ieškoti informacijos* iš įvairių šaltinių ir dėstytojo pateikiamas sąrašas gali būti tik kaip rekomendacinis pradinėms žinioms įgyti, o studentas vykdo papildomą informacijos iešką žinioms gilinti. Kadangi probleminis mokymasis pagrįstas savarankiška informacijos ieška, galima teigti, kad *informacinio raštingumo lygis* turi įtakos informacinei elgsenai.

Informacinės visuomenės kontekste informacinio raštingumo samprata plačiaja prasme apima visas individo veiklos sritis, kuriose reikia žinių ir įgūdžių. Anot Amerikos bibliotekų asociacijos (2000), *raštingas žmogus žino, kaip mokytis, nes jis žino, kaip sutvarkyta informacija, kaip ją rasti ir panaudoti mokymosi tikslais*. Remiantis informacinio raštingumo kompetencijų standartu, informacinis raštingumas apibrėžiamas šiomis esminėmis kompetencijomis: gebėjimu nusakyti informacijos poreikius, gebėjimu naudotis informacijos šaltiniais, kritišku informacijos vertinimu, atrinktos informacijos integravimu į turimas žinias, efektyviu informacijos naudojimu specifiniams tikslams siekti, ekonominės, teisinės ir socialinės aplinkos įvertinimu informacijos naudojimo procese, etišku ir teisiniu informacijos naudojimu. C. Bruce (1997) teigimu, informacinis raštingumas – tai informacinių technologijų naudojimas, informacijos radimas, informacijos poreikių atpažinimas, informacijos kontrolė, žinių gilinimas, išmintingas informacijos naudojimas. Įvertinus informacinio raštingumo kompetencijas galima teigti, kad informacinė elgsena – tai informacinio raštingumo sudedamoji dalis.

Informacinės elgsenos modeliuose (T. Wilson, C. C. Kuhlthau, P. Ingwersen, D. Ellis ir kt.) informacijos vartotojas im-

plikuojamas kaip individas, nors kai kuriais atvejais išskiriami ir socialiniai veiksniai, pavyzdžiui, diskusija su tarpininku informacijos ieškos procese ar diskusija su kolega aptariant informacijos ieškos rezultatus, vadinasi, informacijos ieška gali būti suvokiama kaip komandinis ar grupinis darbas (Foster, 2006). Šis sąveikos procesas informacijos ieškos metu išskiria naują informacinės elgsenos bruožą – bendradarbiavimą arba, kaip teigia J. Hyldergård (2009), – *bendradarbiaujančią informacinę elgseną*. Bendradarbiaujančios informacinės elgsenos kontekste T. J. Allen įvedė vartininko (angl. *gatekeeper*) sąvoką – tai asmuo, atsakingas už informacijos stebėjimą ir pateikimą kolegoms ar darbo grupei, komandai. Taigi galima išvelgti, kad informacijos vartininkas ir informacijos gavėjas bendradarbiauja ieškodami informacijos ir abu siekia ją tikslingai panaudoti. S. Talja (2002) analizuodama akademinės aplinkos informacijos iešką pateikė konceptualų informacijos pasidalijimo modelį, kuriame išskyrė penkis informacijos pasidalijimo lygius: strateginį, pragmatinį, tikslingą, socialinį ir nesidalijimą informacija. Remiantis šiuo požiūriu į informacinę elgseną galima teigti, kad informacinė elgsena nėra vienpusis (angl. *one-way*) procesas, tai yra kolektyvinė bendradarbiavimo principu paremta veikla. H. Bruce, R. Fidel, A. M. Pejtersen, S. Dumais, J. Grudin (2003) analizuodami projektinių komandų informacinę elgseną nustatė, kad bendradarbiavimo veikla pasireiškia informacinės problemos identifikavimo, analizavimo ir apibrėžimo stadijose. Pats informacijos paieškos procesas individualus, apimantis informacijos vartotojo ir informacijos paieškos sistemos sąveiką. M. Hertzum (2007) teigia, kad informacii-

jos poreikiai informacinės elgsenos metu turi būti paskleidžiami tarp visų informacijos paieškos proceso dalyvių ir šis veiksmas grindžiamas tuo, kad proceso dalyviai vienareikšmiškai suprastų informacijos poreikius ir toliau galėtų kolektyviai dirbti.

Analizuojant studentų informacinę elgseną, dėstytojų vaidmenį mokymosi procese, remiantis T. J. Allen idėja, būtų galima priskirti informacijos vartininko pozicijai, nes jie potencialiai žino naujausius savo srities informacijos šaltinius, iš kurių suvoktą informaciją perteikia studentams dėstomo dalyko turinyje ir šių informacijos šaltinių pagrindu formuluoja savarankiško darbo užduotis (Kerins, Madden, Fulton, 2004). Dėstytojas studijų procese atlieka studento ir mentoriaus vaidmenis: dėstytojo kaip studento vaidmuo apibrėžiamas dėstytojo darbo specifika, kuri susijusi su nuolatinio mokymusi ir savo srities žinių gilinimu, dėstytojo kaip mentoriaus vaidmuo siejamas su jo aktyviu dalyvavimu studijų procese, kur jis formuluoja akademines užduotis, jas vertina ir konsultuoja. Vadinasi, galima teigti, kad dėstytojo vaidmuo aprėpia abiejų pusių informacinės elgsenos įgūdžius: konkrečios dalykinės srities informacijos šaltinių žinojimą ir gebėjimą atlikti paiešką tuose informacijos šaltiniuose (informacinių technologijų kompetencijos). Vadinasi, nustačius dvišlępį dėstytojo vaidmenį studijų procese, galima išvelgti, kad dėstytojo ir studento informacinė elgsena yra veikiami vienu elementu.

Studento ir dėstytojo bendradarbiavimas informacinės ieškos kontekste gali būti suvokiamas ne tik siaurąja prasme kaip informacinės problemos aptarimas ir poreikių identifikavimas atliekant akademines užduotis, bet šių dalyvių informa-

cinės elgsenos sąveikos procese svarbi ir studento *vidinės motyvacijos raiška*. Motyvacijos veiksnys lemia, kiek giliai studentas ieškos informacijos jį dominančioje srityje. Motyvacija informacinės elgsenos metu yra glaudžiai susijusi su pažinimo procesu – suvokimu, atmintimi, atpažinimu, mokymosi procesu ir problemų sprendimu. J. Heinström (2006) nustatė, kad esama ryšio tarp *asmenybės motyvacijos ir informacinės elgsenos*. Jos atliktas tyrimas parodė, kad mažos motyvacijos studentai vykdo greitas paieškas, ieškodami tik faktų, tinkančių atlikti užduotį, tokia informacijos ieška susijusi su relevantumo problemomis. Motyvuoti studentai pasirenka plačią informacijos ieškos strategiją: geba įvertinti informacijos turinį ir kokybę. Gili informacijos paieška būdinga studentams, kurie atkreipia dėmesį į organizacinius ir praktinius informacijos ieškos aspektus ir įgytas žinias panaudoja tolesniems projektams vykdyti.

Pastebėta, kad vartotojas sprenddamas informacinę problemą pirmiausia renkasi informacijos šaltinius, kurie jam yra žinomi ir turi tam tikrą vertę, patikrintą praeityje, o ne informacijos šaltinius, potencialiai koreliuojančius su informacijos poreikiais (Leckie ir Pettigrew, 1997; Radecki ir Jaccard, 1995). Ši būseną, kuri akumuliuoja *patirtį*, išreikštą daugkartiniu informacijos šaltinio panaudojimu ieškant informacijos, *įvertinimą*, t. y. gebėjimą analitiškai spęsti informacines problemas, ir *pažinimą*, kuris apibrėžiamas kaip informacinių procesų suvokimas, vadinama *pradiniu žinojimu* (Vakkari, 1999; Khosrowjerdi, Iranshahi, 2011). Pradinis žinojimas – tai vienas iš esminių veiksnių, turinčių įtakos vartotojo informacinei elgsenai. Pradinės žinios reikalingos: *informacijos integracijai*, nes

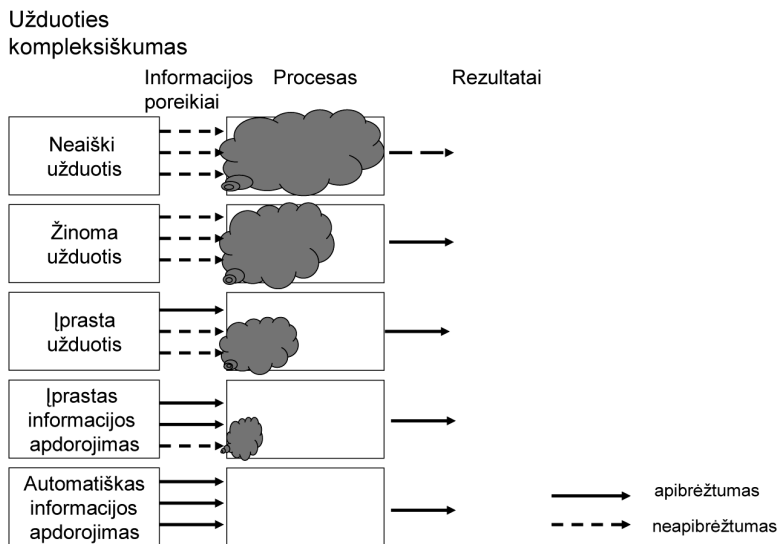
turint pradinių dalyko žinių lengviau įsisavinamos naujos žinios ir šis procesas vyksta laipsniškai; *informacijos atrankai*, kai sprendžiant informacinę problemą reikia apriboti informacinės problemos erdvę; *mokymosi procesui* – kai mokymasis atitinka pradines žinias, jis yra efektyvesnis ir naudingesnis (Heit, 1997). Pradinis žinojimas informacinės elgsenos kontekste reikšmingas pažintiniu požiūriu, kai keičiasi vartotojo žinių būsena informacijos ieškos metu. Apibendrinant galima teigti, kad pradinės žinios yra reikalingos užduočiai įvykdyti, t. y. jos lemia, kokio tipo informacijos bus ieškoma, kokia paieškos strategija bus pasirinkta ir kaip informacija bus atrinkta, įvertinta ir panaudota. Pradinių žinių pokyčiai tiesiogiai susiję su informacine elgsena ir motyvacija (Belkin, 1993; Heit, 1997; Kuhlthau, 1993)

Gera žinoma, kad informacijos poreikiai, kurie apibrėžiami kaip „nenormali žinių būsena“ (N. Belkin), „atotrūkis“ (B. Dervin), „abejojimas“ (C. C. Kuhlthau), – tai informacinės elgsenos inicijavimas. Šie poreikiai atsiranda iš užduoties, gali būti susiję su profesine veikla, moksliniais tyrimais, švietimo ar kita individo veikla, kurios metu jis vykdo pareigas ar atlieka paskirtą darbą. Todėl siekiant suprasti vartotojo informacinę elgseną svarbu suvokti užduoties kontekstą. Kaip pažymėjo N. Belkin, P. Marchetti ir C. Cool (1993), atsižvelgdamas į užduotį vartotojas pasirenka ir informacijos ieškos strategiją, informacijos šaltinius. Ta pati užduotis skirtingų vartotojų grupių suvokiama ir atliekama skirtingai. G. Marchionini (1995) teigia, kad *užduotis – tai vartotojo informacijos ieškos motyvatorius*, nors kiti mokslininkai nurodo, kad „informacinė problema“ (Ingwersen, 2004) ar „tikslas“

(Hert, 1996) yra motyvuojantys elementai. Mokslininkų grupė (P. Vakkari, K. Järvelin ir P. Ingwersen, N. Belkin) atkreipė dėmesį, kad užduotis yra situacinis informacijos ieškos veiksnys: keičiantis situacijai vykdomos kitos užduotys. Užduoties kompleksiskumas suvokiamas kaip užduoties apibrėžtumas, kuris tiesiogiai susijęs su informacijos vartotojo pradiniu žinojimu, t. y. kuo daugiau vartotojas žino apie užduotį, tuo ji jam tampa suprantamesnė ir lengviau įvykdoma. Jeigu žinių apie vykdomą užduotį trūksta, galima teigti, kad individas yra probleminėje situacijoje. K. Byström ir K. Järvelin (1995) išskyrė penkis užduoties lygius pagal informacijos poreikių apibrėžtumą, procesą ir rezultatus (žr. 1 pav.).

Paprasta užduotis – tai rutininis aiškiai apibrėžtas informacijos ieškos procesas, o nauja, autentiška užduotis yra kompleksiška, kur informacijos poreikiai užduoties vykdymo pradžioje sunkiai apibrėžiami, informacijos ieškos procesas neaiškus ir siekiamas rezultatas tiksliai neapibrėžtas. Remiantis mokslininkų užduoties kompleksiskumo teorija galima teigti, kad siekiant motyvuotos ir rezultatyvios studentų informacinės elgsenos, dėstytojas, kaip informacijos paieškos proceso mentorius, bendradarbiaudamas su studentu pagal jo žinių būseną, turi išsiaiškinti ir struktūruoti užduotį, dėl to studentui aiškėja, kokios informacijos jis turi ieškoti ir kokią ieškos strategiją pasirinkti.

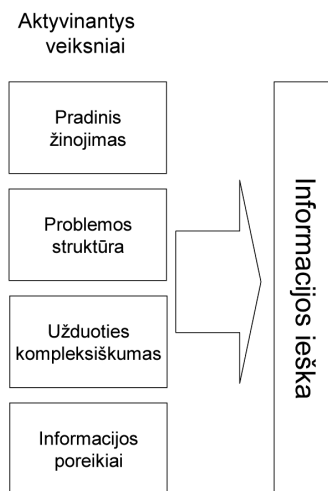
C. C. Kuhlthau (1991) Informacijos ieškos modelyje informacijos vartotojo motyvacija siejama su *probleminės situacijos suvokimu*. Modelyje vaizduojama, kad esant neaiškiai informacinei problemai naudojami bendro pobūdžio informacijos ištekliai, o aiškėjant užduočiai informaci-

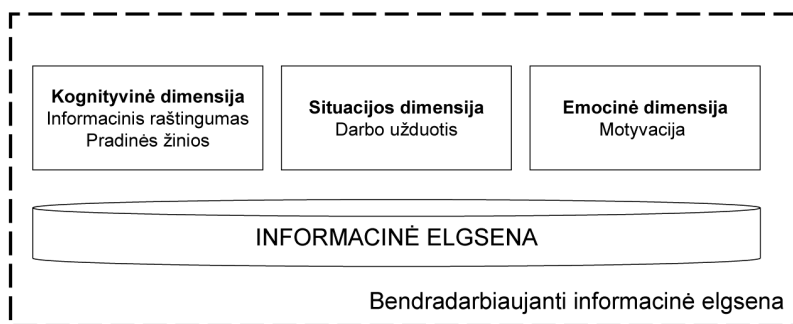
1 pav. Užduoties kompleksiško klasifikacija (Byström, Järvelin, 1995)

jos vartotojas naudoja specifinius informacijos šaltinius. Galima daryti išvadą, kad kuo daugiau informacijos vartotojas žino apie užduotį, tuo tiksliau jis gali įvertinti, kokios informacijos jam reikia ir kokie galimi ieškos rezultatai. Informacijos ieškos problema ir užduotis – tai dvi tarpusavyje susijusios struktūros. Paprastai tariant, kuo aiškiau *struktūruota problema*, tuo aiškesnė užduotis ir informacijos poreikiai. Problemos formulavimu sukuriama sprendimų erdvė ir apibrėžiami užduoties informacijos poreikiai (Byström, Järvelin, 1995). Siejant šiuos elementus su motyvacijos veiksmu galima konstatuoti, kad informacijos ieškos pradžioje motyvacijos lygmuo žemas, o aiškėjant užduočiai ir radus relevančius dokumentus informacijos vartotojo motyvacija stiprėja. Anot J. Hyldegår (2009), visuminiame informacinės elgsenos kontekste informacijos ieškos proceso pradžioje motyvacija yra aukšto lygmens ir ji mažėja informacijos ieškai baigiantis.

Konstatuojant, kad studentų informacinė elgsena priklauso nuo motyvacijos, remiantis K. Byström, K. Järvelin, C. C. Kuhlthau, P. Vakkari, N. Belkin ir kt. autoriais galima teigti, kad pagrindiniai veiksniai, aktyvuojantys motyvaciją informacijos ieškos kontekste, – tai pradinės žinios apie problemą ar užduotį, užduo-

2 pav. Motyvaciją aktyvinantys veiksniai

3 pav. *Informacinės elgsenos veiksniai*

ties kompleksišku lygis bei problemos struktūra (žr. 2 pav.).

Išanalizavus informacinės elgsenos modelius bei mokslinius tyrimus, nagrinėjančius studentų informacijos iešką, galima išvelgti pagrindinius studentų informacinei elgsenai įtaką darančius veiksnius kognityviniame, emociniame ir situaciniame kontekste (žr. 3 pav.).

Vykstant virsmui aukštajame moksle, kur tradicinis, „imitacinis“ mokymo(si) metodas keičiamas inovatyviu savarankišku mokymo(si) stiliumi, svarbia sistemos dalimi tampa studentų informacinė elgsena. Atliktos mokslinės literatūros analizės pagrindu galima teigti, kad studentų informacinė elgsena grįsta bendradarbiavimo principu, kur dėstytojas yra kaip dalyko žinovas, mentorius (G. Kerins ir kt.) ar informacijos vartininkas (T. J. Allen), kuris nurodo pagrindines informacijos ieškos gaires.

Esant tarpusavio sąveikai informacijos ieškos procese, dėstytojo informacinė elgsena, t. y. jo informacijos poreikiai, informacijos šaltinių naudojimas, informacinių technologijų išmanymas ir gebėjimas jo-

mis pasinaudoti ieškant informacijos, atsispindi studento informacinėje elgsenoje. Kadangi informacinė elgsena yra informacinio raštingumo dalis, galima teigti, kad dėstytojo informacinis raštingumas ir jo patirtis informacinėje veikloje neformaliai ugdo ir studento informacinius gebėjimus. Tačiau analizuojant mokslinę literatūrą, be kognityvių informacinės elgsenos veiksnių, išskirti ir emociniai veiksniai, skatinantys informacijos ieškos motyvaciją. Šių veiksnių identifikavimas pagrįstas informacinės elgsenos modelių analize, kur mokslininkai procesiniuose ir individo ypatumus išryškinančiuose informacinės elgsenos modeliuose atvaizdavo pagrindinius motyvaciją aktyvinančius veiksnius: problemos kontekstą (B. Dervin), užduoties kompleksškumą (K. Byström; K. Järvelin, P. Vakkari, C. C. Kuhlthau), asmenines savybes (T. Wilson, J. Heinström). Reikėtų pažymėti, kad moksliniame straipsnyje aptarti studento informacinę elgseną lemiantys veiksniai gali būti apibrėžiami kaip mikrolgmens elementai, kurie tiesiogiai susiję su vartotojo informacine elgsena.

LITERATŪRA

- ATKOČIŪNIENĒ, Z. (2006). Informācijas ir ziniņu vadyba informācijas ir komunikācijas mokslu sistemoje. *Informācijas mokslai: mokslo darbai*, t. 37, p. 22–29.
- Association of College & Research Libraries (2000). *Information literacy competency standards for higher education* [interaktyvus], Chicago, IL: Association of College and Research Libraries [žiūrėta 2011 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>>.
- BELKIN, N.; MARCHETTI, P.; COOL, C. (1993). BRAQUE: Design of an interface to support user inter-action in information retrieval. *Information Processing and Management*, vol. 29, no. 3, p. 325–344.
- BYSTRÖM, K.; JÄRVELIN, K. (1995). Task Complexity Affects Information Seeking and Use. *Information Processing and Management*, vol. 31, p. 191–213.
- BRUCE, C. (1997). *The seven faces of information literacy*. Adelaide: Auslib Press.
- BRUCE, H.; FIDEL, R.; PEJTERSEN, A. M.; DUMAIS, S.; GRUDIN, J. (2003). A comparison of the collaborative information retrieval of two design teams. *The New Review of information Behaviour Research*, vol. 4, p. 139–153.
- DERVIN, B.; NILAN, M. (1986). Information needs and uses. *Annual review of information science and technology*, vol. 21, p. 3–33.
- ESKOLA, Eeva-Liisa, (1998). University students' information seeking behaviour in a changing learning environment. *Information Research* [interaktyvus], vol. 4, no. 2 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/4-2/isis/eeskola.html>>.
- HEINSTRÖM, J. (2006). Fast surfing for availability or deep diving into quality – motivation and information seeking among middle and high school students. *Information Research* [interaktyvus], vol. 11, no. 4 [žiūrėta 2011 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/11-4/paper265.html>>.
- HEIT, E. (1997). *Knowledge, concepts and categories*. Psychology Press, p. 7–49.
- HERT, C. (1996). User goals on an online public Access catalog. *Jasis*, vol. 47, no. 7, p. 504–518.
- HERTZUM, M. (2007). Collaborative Information Seeking: The combined activity of information seeking and collaborative grounding. *Information Processing and Management*.
- HYLDEGÅR, J. (2009). Beyond the search process – Exploring group members' information seeking context. *Information Processing and Management*, vol. 45, p. 142–158.
- JÄRVELIN, K.; INGWERSEN, P. (2004). Information seeking research needs extension towards tasks and technology. *Information Research* [interaktyvus], vol. 10, no. 1 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/10-1/paper212.html>>.
- KERINS, G.; MADDEN, R.; FULTON, C. (2004). Information seeking and students studying for professional careers: the cases of engineering and law students in Ireland. *Information Research* [interaktyvus], vol. 10, no. 1 [žiūrėta 2011 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://InformationR.net/ir/10-1/paper208.html>>.
- KHOSROWJERDI, M.; IRANSHAHI, M. (2011). Prior Knowledge and information-seeking behavior of PhD and MA students. *Library & Information Science Research*, vol. 33, p. 331–335.
- KUHLTHAU, C. C. (1991). Inside the search process: information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, vol. 42, no. 5, p. 361–371.
- KUHLTHAU, C. C. (1993). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Norwood, NY: Ablex.
- LECKIE, G. J., & PETTIGREW, K. (1997). A general model of the information-seeking of professionals: role theory through the back door? In P. Vakkari, R. Savolainen and B. Dervin (Eds.). *Information seeking in context: proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts*. Tampere, Finland: 14 August 1996–16 August 1996. London: Taylor Graham, p. 99–110.
- MARCHIONINI, G. (1995). *Information seeking in electronic environmental*. Cambridge: Cambridge university Press.
- RADECKI, C. M.; JACCARD, J. (1995). Perceptions of knowledge, actual knowledge and information search behaviour. *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 31(2), p. 107–118.
- SARACEVIC, T. (1996). Modeling interaction in information retrieval: a review and proposal. *Pro-*

ceedings of the Annual Academy Meeting of American Society for Information Science, vol. 33, p. 3–9.

SPINK, A.; ALBERTORIO, F. A.; NARAYAN, B. et al. (2007). Multitasking information behaviour in public libraries. A survey study. *Journal of Librarianship and Information Science*, vol. 39, p. 177–186.

VAKKARI P. (1999). Task complexity, problem structure and information actions integrating studies on information seeking and retrieval. *Information*

Processing and Management, vol. 35, p. 819–837.

WILSON, T. D. (1997). Information behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information Processing & Management*, vol. 33, no. 4, p. 551–572.

WILSON, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, vol. 55, no. 3, p. 249–270.

WILSON, T. D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, vol. 37, no. 1, p. 3–15.

THE MOTIVATING FACTORS OF STUDENT INFORMATION BEHAVIOR

Erika Janiūnienė

S u m m a r y

The ability to apply knowledge in a particular situation raises new requirements for the learning process. Problem-based learning promotes students to independently seek information. The information behavior becomes part of the learning process, during which the identification of existing knowledge and retrieval of information help students to complete the knowledge gaps. In order to activate students' information behavior, it is important to identify

the essential elements that motivate information behavior.

The article presents results of a theoretical analysis of the basic factors influencing information behavior. This analysis has shown that there are three groups of motivating dimensions: cognitive (information literacy and initial knowledge), situational (work task), and emotional (individual motivation).